

Dejan Grba

HOW_THE_CODE_WAS_WON [AND_WHERE_IT_GOT_US](1)

Mada serijal *Matrix* nije revolucionisao filmsku tehnologiju na onom nivou kao što je bio slučaj sa filmom *Terminator 2* (James Cameron, 1991), kvalitet u njemu primenjenih inovacija navodi na preispitivanje filmskog medija, društvene uloge i, posredno, budućnosti konvencionalnog filma kojem ovaj serijal pripada. Narativni princip, koji se široko prihvata kao medijska paradigma filma, uzdrman je u *Matrixu* intenziviranjem jednog od ključnih filmskih činilaca – akcije. I dok je u izvorniku akcija još uvek opravdana narativom, u filmovima *The Matrix Reloaded* i *The Matrix Revolutions* (oba 2003) ona postaje cilj za sebe, a domišljatost kojom je to postignuto može se smatrati svojevrsnom ironijom autora koji izgleda da su, ako već ne mogu da ignorisu narativ, pristupili njegovom obesmišljavanju. I mada taj postupak, kao i svako oneobičavanje u filmu, obezbeđuje užitak i odziv publike pošto je sproveden u vizuelno prepoznatljivom maniru, on je istovremeno i problematičan jer se poigrava alatima za dekonstrukciju filma. Najatraktivniji akcioni segmenti *Matrixa* su napravljeni digitalnom animacijom i efektima koji se proceduralno približavaju kompjuterskim igramu, ali ih i bitno prevazilaze likovnim i dinamičkim kvalitetom koji omogućava neometano usredsređivanje na prikazano i na sam proces prikazivanja.

Promišljanje filmske tehnike, od kadra i plana preko scene i mizanscena do dramaturgije i kinematike, se u digitalnom kontekstu premešta sa jednog opšteg, načelnog nivoa svojstvenog optičkom preuzimanju slike u *cameri obscuri*, na nivo piksela čime se film bizarno sofisticiranim putem vraća svojoj osnovi – animaciji. Iako su industrijski čelnici crtanog filma uspeli da, za račun ekonomičnosti, naprave različite vrste animacije koja to nije (na primer Hanna-Barbera), produkcija animacije se ne obavlja principijelno i polazi od osnovnih pitanja slike. Elaboriranim tretmanom animacije *Matrix* premešta suštinu filma sa ‘konkretno’ prikazanog, u koje se iskusan gledalac inače ne upušta, na proizvođenje prikazanog u čijoj je osnovi kôd. Taj kôd je apstraktan na koncepcijskom nivou upotrebljenog softvera, na formalnom nivou digitalnog zapisa i na procesnom nivou ekonomsko-naučno-tehnološke superstrukture kao medijatora između inicijalnog algoritma (programa ili scenarija) i čula publike.

Pomeranjem akcenta sa narativa na događaj, *Matrix* ukazuje i na ideološku pozadinu pojma ‘filmski jezik’ koji implicira skup (jezičkih) pravila na kojima počiva autoritet filmske industrije. Međutim, malo je verovatno da će time ugroziti poziciju konvencionalnog filma budući da se njegov vaspitno-komercijalni uspeh zasniva na dugoj tradiciji optičke prepoznatljivosti, koherentnosti narativa i, prvenstveno, receptivne pasivnosti publike. Visokobudžetni film je takođe sposoban da apsorbuje i instrumentalizuje sve revolucije koje ga potresaju. U tom kontekstu *Matrix* deluje kontroverzno, istovremenim indukovanjem nepoštovanja medijskih konvencija i pojačavanjem ideološkog diktata filmske umetnosti. Da li će *Matrix*, ukoliko nas već navikava na matriks kontrole i upravljanja neoliberalnog kapitalizma, dovesti u pitanje njegovo materijalno utemeljenje? Nadajmo se da ovo pitanje ima osnova.

U svakom slučaju, tehnološki zamah ovog projekta sa skoro dirljivim cinizmom upućuje na Benjaminove ideje o filmu kao sredstvu za umetničko istraživanje mikroskopskih i makroskopskih, subatomskih i

međuplanetarnih, i drugih ljudskom oku nepristupačnih odnosa koji se po pravilu nalaze iza kamere. Imajući u vidu da *Matrix* makar posredno omogućava problematizovanje vladajuće ideologije njenim sopstvenim arsenalom – tehničkom potporom filma – završimo upravo citatom Benjamina: „Fašizam nastoji da organizuje proleterske mase ne dirajući u posedovne odnose. Svoj spas on vidi u tome da masama dopusti da dođu do svog izraza (nikako do svog prava).”(2)

Napomene:

(1) Parafraza naslova pesme *How The West Was Won And Where It Got Us* (R.E.M., *New Adventures In Hi-Fi*, Warner, 1996) koji je parafraza naslova filma *How The West Was Won* (Henry Ford, Henry Hathaway, George Marshall i Richard Thorpe, 1962).

(2) Citirano prema: Walter Benjamin, *Umjetničko djelo u razdoblju tehničke reprodukcije u Estetički ogledi*, Školska knjiga, Zagreb, 1986.

Danas, Com_medi@ br. 2229, 5 novembar, Beograd, 2003.